РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE AGRICULTURAL SECTOR UKRAINE IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

УДК 338.43:316.32

Кирилов Ю.Є.
к.е.н., доцент
Херсонський державний аграрний університет

У статті на основі виявлення та аналізу проблем розвитку аграрного сектору економіки України запропоновано заходи щодо забезпечення його конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Розкрито сутність та особливості процесів глобалізації, відображено вплив цих процесів на розвиток вітчизняного сільського господарства. Визначено потенційні та пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки.
Ключові слова: *глобалізація, конкурентоспроможність, аграрний сектор, експорт, сільськогосподарська продукція, конкурентні переваги, потенціал.*

В статье выявлены и проанализированы проблемы развития аграрного сектора экономики Украины, предложены меры по обеспечению его конкурентоспособности в условиях глобализации. Раскрыта сущность и особенности процессов глобализации, отражено влияние этих процессов на развитие отечественного сельского хозяйства. Определены потенциальные и приоритетные направления повышения конкурентоспособности аграрного сектора экономики.
Ключевые слова: *глобализация, конкурентоспособность, аграрный сектор, экспорт, сельскохозяйственная продукция, конкурентные преимущества, потенциал.*

On the basis of the establishment and analysis of the problems of the agricultural sector of Ukraine proposed measures to ensure its competitiveness in a globalizing world. The essence and characteristics of the globalization process, reflected the impact of these processes on the development of domestic agriculture. Identified potential and priorities of improving the competitiveness of the agricultural sector.
Key words: *globalization, competitiveness, agriculture, exports, agricultural products, the competitive advantage, potential.*

Постановка проблеми. Глобалізація – процес зменшення перешкод для економічної, політичної та культурної взаємодії країн і народів, утворення більш гомогенного світового простору. Термін «глобалізація» походить від французького «global», тобто планетарний, всеосяжний та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [1, с. 126]. Глобалізація стала важливим аспектом функціонування сучасної світової системи, однією з найвпливовіших сил, що визначають подальший розвиток людства. Вона охоплює всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку; впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестиції, технології.

Україна, її економічна система теж знаходиться під впливом глобалізації, міжнародного руху капіталів, робочої сили, діяльності транснаціональних корпорацій. Тому подальші організаційно-управлінські зміни та реформи в існуючій системі господарювання слід здійснювати з огляду на дослідження й осмислення впливу глобалізації на розвиток національної економіки.

Активна економічна глобалізація викликає суперечливе сприйняття її перспектив і наслідків, а це вимагає чіткого усвідомлення

та глибокого осмислення суті та механізмів соціально-економічних процесів, які відбуваються у світовому економічному просторі. Дані обставини є важливими для розуміння ролі глобалізаційних факторів у формуванні нової якості управлінської складової національних економічних систем [2, с. 58].

Глобалізація виступає об'єктивним і невідворотним процесом, і Україна вже нині активно до нього залучена. Зокрема, за результатами досліджень при визначенні індексу глобалізації KOF Index of Globalization Україна в рейтингу країн за рівнем економічної глобалізації, що перевищує середнє значення (50%), у 2012 р. зайняла 61 місце зі 148 країн із показником 67,4%. З урахуванням географічного розташування, політичної позиції та економічної необхідності важливо враховувати цю тенденцію економічного розвитку для того, щоб вчасно створити власну стратегію розвитку і стати повноцінним учасником світового господарства. Переваги економічної глобалізації реалізуються не автоматично і не всі країни в рівній мірі їх відчувають, стійке економічне зростання, у першу чергу, залежить від внутрішніх умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобалізація як об'єктивна закономірність розвитку людства привертає все більшу увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників. З середини 1960-х рр. XX ст. ціла плеяда науковців застосовує термін «глобальний» [3-7]. Значний внесок у розвиток глобалістики зробили вітчизняні вчені О. Білорус, В. Власов, Б. Губський, Ю. Пахомов, В. Сіденко, А. Чухно, А. Філіпенко та ін. Специфіка глобалізаційних процесів в умовах трансформаційного розвитку української економіки розглядаються в працях В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, В. Новицького, С. Соколенко та ін.

Процес глобалізації за своїм змістом та структурою є настільки складним та неоднозначним, що навіть серед фахівців, які займаються цією проблемою вже багато років, спостерігаються значні розбіжності в позиціях щодо сутності, етапів розвитку, основних чинників, проявів та шляхів розв'язання суперечностей означеного процесу. У наукових публікаціях на сьогодні відсутнє єдине визначення процесу глобалізації, враховуючи його комплексний, багатогранний характер. Одні автори вважають його процесом зростання взаємозв'язків та взаємозалежностей окремих країн та їх економік, який мав прецеденти і в минулому, інші – стверджують, що глобалізація – це новітній процес, який бере початок в останній чверті XX ст., хоча й є органічно пов'язаним із більш загальним процесом інтернаціоналізації господарського життя (глобалізація означає не лише новий кількісний вимір ступеня інтенсивності взаємних зв'язків окремих країн та їх економік, а головним чином – нову якість таких зв'язків, коли формується фактично новий, глобальний рівень економічної організації).

Ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти дію об'єктивних законів глобалізації розвитку [8, с. 12]. Феномен глобалізації вже виходить за суто економічні межі, в яких її схильні трактувати більшість дослідників цієї теми, і охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства.

За сучасних умов конкурентоспроможною може бути лише та національна економіка, що найефективніше використовує можливості глобалізації. Аграрний сектор, як і інші сфери економіки, знаходиться під впливом глобалізації, міжнародних потоків капіталу та інвестицій, транснаціональних корпорацій [9, с. 27]. Питання забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору в контексті глобалізації залишаються актуальними, що потребує подальшого дослідження.

Метою статті є розробка заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами дослідження стану аграрного сектору економіки України виявлено основні проблеми та негативні тенденції його розвитку [10-12]. Серед них:

− нерівномірність розвитку різних форм господарювання з одночасним послабленням позицій середніх сільськогосподарських товаровиробників внаслідок створення для різних за розмірами та соціальним наванта-

женням сільськогосподарських товаровиробників формально однакових, але не рівних умов господарювання;

− зміни в організаційній структурі агросфери в напрямі її холдингізації, надання преференцій розвитку переважно великотоварним господарствам і витіснення з неї середніх та малих форм господарювання;

− відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад, ослаблення економічного підґрунтя розвитку сільських громад;

− низький загальний рівень техніко-технологічного переоснащення сільського господарства;

− наявність ризиків збільшення виробничих витрат внаслідок зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій, збільшення вартості невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції;

− втрати продукції внаслідок недосконалості системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому;

− відсутність у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог;

− зростання техногенного навантаження на екосистеми;

− диспропорції в галузевій та продуктовій структурах виробництва, що зумовлює монокультуризацію сільського господарства й демонструє чітку орієнтацію вітчизняного АПК на задоволення зовнішнього, а не внутрішнього попиту;

− надмірна концентрація землекористування, що обмежує доступ до оренди землі малих форм господарювання, ставить під загрозу здійснення державного контролю над певними територіями і через обезземелення се¬ян спричиняє зростання соціальної напруженості в суспільстві;

− нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок незавершення процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів;

− обмежена ємність внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції, що обумовлена низькою платоспроможністю населення;

− недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні сільськогосподарськими товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів;

− непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі;

− незавершеність земельної реформи;

− деградація людського капіталу села при зниженні рівня трудової активності й зайнятості сільського населення і посиленні диференціації в доходах різних верств сільських жителів;

− посилення міграції працездатного населення з села;

− занепад села як просторової, природоресурсної й соціальної бази сільськогосподарського виробництва.

Також про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому продовольчому ринку свідчить наступне:

− низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами – загрозливим, з точки зору продовольчої безпеки, можна вважати істотне зниження рентабельності основних видів продукції сільського господарства;

− невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію. Значні порівняльні переваги на ринках країн ЄС Україна має лише в торгівлі жирами, маслами тваринного й рослинного походження та зерновими культурами. Зважаючи на товарну структуру імпорту сільськогосподарської продукції країнами ЄС, вітчизняним аграрним підприємствам варто нарощувати експортний потенціал у таких галузях, як виробництво м'яса, насіння соняшника, вирощування фруктів, виробництво фруктових та овочевих консервів;

− невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнародними стандартами (3% м'ясопереробних комбінатів, 34,6% молокопереробних підприємств володіють міжнародними сертифікатами);

− низька якість продукції внаслідок того,

що 60% сільськогосподарської продукції виготовляється дрібними приватними господарствами населення, які обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами; у виробництві аграрної продукції зайняті переважно особи без належної фахової підготовки, у результаті чого виготовлена в цих господарствах продукція втрачає конкурентні переваги на зовнішньому ринку [13].

Глобалізаційні тенденції починаючи з 90-х років у цілому стали позитивним фактором для економічного зростання аграрного сектора економіки України. А розвиток зовнішньоекономічних відносин, зокрема експортної діяльності, можна також вважати наслідком глобалізації економіки та скороченням бар'єрів для міжнародної торгівлі товарами і послугами.

Зокрема, про позитивний вплив на експорт продукції аграрного сектора свідчить модель впливу динаміки економічної глобалізації України на розвиток експортної діяльності АПК в 1991-2013 рр., яка доводить тісний прямопропорційний зв'язок між приростом експорту і збільшенням рівня економічної глобалізації (рис. 1). Збільшення рівня економічної глобалізації на 1% сприяє збільшенню індексу обсягу експорту продукції АПК на 0,2%.

Україна впевнено збільшує обсяги експорту продукції агросфери та закріплює свої позиції на ринках світу (рис. 2) [14]. Судячи з графіку, обсяги сільськогосподарського виробництва мають тенденцію зростання завдяки механізму глобалізації. Це дозволяє аграрним підприємствам виробляти продукцію і здійснювати пошук кращих можливостей її реалізації на ринках, які можуть забезпечити вищий рівень прибутків. Часто це поєднується з необхідністю участі в стратегічних альянсах. Глобалізація вимагає високого рівня конкурентоспроможності аграрних формувань та скорочення витрат на техноло-

Рис. 1. Вплив рівня економічної глобалізації на динаміку експорту продукції АПК України, 1991-2013 рр.

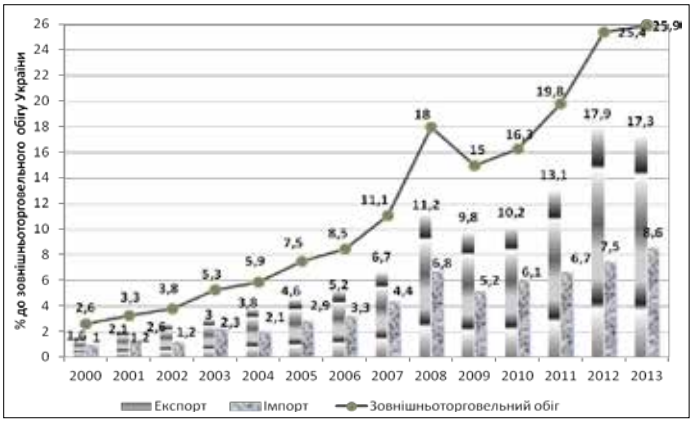

Рис. 2. Зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції України

гічні ланцюги постачання з метою зниження рівня трансакційних витрат. Нині підприємства агропромислового комплексу функціонують у динамічному підприємницькому та соціальному середовищі, орієнтованому на потреби та вподобання споживачів. Глобалізаційні чинники змушують суб'єктів аграрного підприємництва постачати на світовий ринок дешеве продовольство найвищих якісних параметрів. Тому посередники здійснюють диверсифікацію джерел сировини і прагнуть закуповувати продукцію у виробників за мінімальних цін [15].

Сьогодні слід змінювати підходи в управлінні аграрним сектором в умовах глобалізації з протидії потенційно можливим негативним наслідкам цього процесу для українського суспільства до розробки механізмів конкурентоспроможного розвитку галузі в системі світового господарства.

Потрібно не очікувати, а рухатись назустріч глобалізації, стаючи активним її учасником, зокрема й у контексті реальної інтеграції вітчизняного АПК. Подальша трансформація аграрного сектору економіки України має сприяти не тільки його стабілізації та захищеності щодо впливу екзогенних факторів, а й забезпеченню конкурентоспроможного розвитку, який характеризувався б збільшенням рентабельності, обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, підвищенням технологічності та екологічності галузі, відкриттям нових напрямів та форм міжнародного співробітництва, освоєння нетрадиційних ринків збуту продукції тощо.

Конкурентні переваги є концентрованим проявом переваги над конкурентами в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності підприємства, які можна виміряти економічними показниками (додатковий прибуток, більш висока рентабельність, ринкова частка) (рис. 3) [16]. Досягнення конкурентних переваг забезпечується в результаті систематичного моніторингу спрямованості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на конкурентоспроможність підприємства. Конкурентні переваги підприємства за джерелами їх виникнення можна поділити на внутрішні й зовнішні. Внутрішні – це характеристики внутрішніх аспектів діяльності суб'єктів економіки (рівень затрат, продуктивність праці, організація процесів, система менеджменту тощо), які перевищують аналогічні характеристики пріоритетних конкурентів.

Зовнішні конкурентні переваги – це ті, які базуються на спроможності створити більш

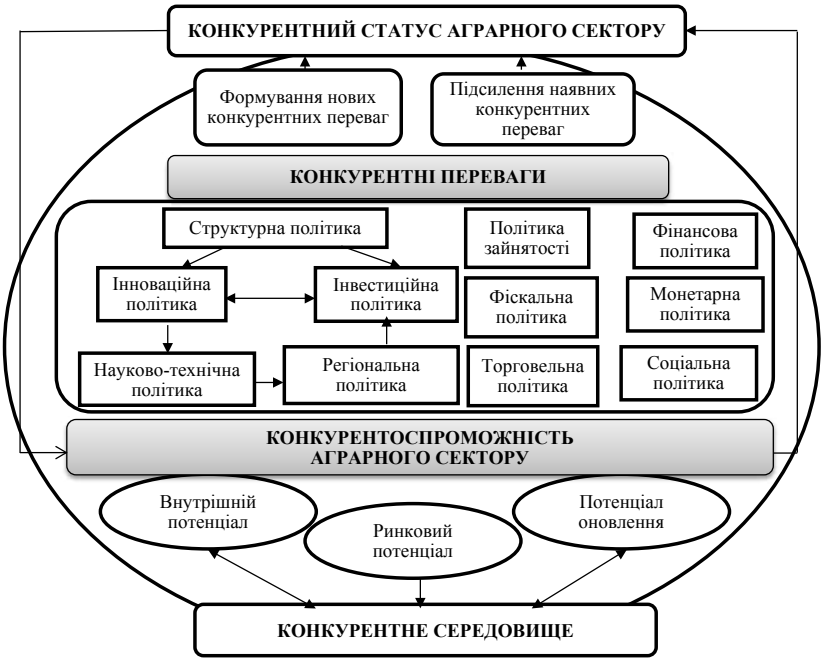

Рис. 3. Інструменти формування конкурентного потенціалу аграрного сектору

значимі цінності для споживачів його продукції, що створює можливості більш повного задоволення їх потреб, зменшення витрат чи підвищення ефективності їх діяльності. Конкурентні переваги забезпечуються за рахунок значного надлишку базових ресурсів (природних, некваліфікованої й напівкваліфікованої робочої сили та ін.), за рахунок значних інвестицій та інноваційного механізму управління.

Досвід країн з розвиненою ринковою економікою свідчить про неможливість стабільного функціонування конкурентного середовища без активного втручання держави, яка за допомогою різних інструментів регулює всі економічні, політичні та суспільні процеси, що відбуваються на її території. А тому проблема формування умов для конкурентоспроможного розвитку аграрного сектора є необхідною передумовою ефективного розвитку економіки України в зовнішньому середовищі. Формування конкурентного ринкового середовища залежить від багатьох факторів, при цьому, особливу роль відіграє активізація інноваційної діяльності, тобто впровадження науково-технічних, соціально-економічних та управлінських нововведень. Означене актуалізується загостренням міжнародної конкурентної боротьби за ринок збуту агропромислової продукції, правилами СОТ та з огляду на євроінтеграційні перспективи.

Також для успішного розвитку АПК країни в умовах глобалізації економіки необхідно проводити державну політику постійного підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора. Збільшення обсягів інвестування стримується недосконалістю чинного законодавства, нестійкою політичною ситуацією в країні та загостренням відносин з Російською Федерацією. Наприклад без впровадження нових енергозберігаючих технологій та використання сучасної техніки неможливо вивести сільське господарство на якісно новий рівень конкурентоспроможності.

Оптимальне регулювання процесів участі в глобалізованому економіці неможливо, якщо всі завдання в цій галузі покладати виключно на державні структури. Така система регулювання буде надзвичайно громіздкою, негнучкою і нездатною приймати завжди кваліфіковані рішення. Процес глобалізації є багаторівневим. Тому важливий розвиток недержавних форм регулювання участі в процесах глобалізації, які повинні спиратися на широку мережу добровільних об'єднань і асоціацій, що мають відповідні зарубіжні представництва і беруть участь у роботі відповідних їх профілю міжнародних неурядових організацій. Саме через недержавні асоціації та об'єднання можливо найбільш раціональне проникнення на міжнародні ринки нових підприємств, особливо малих і середніх за розміром. Ці структури могли б проводити активну політику впровадження у відповідних галузях міжнародних технологічних і ділових стандартів, надавати учасникам дієву інформаційну та правову допомогу, представляти інтереси учасників у разі виникнення спорів у відносинах з відповідними структурами зарубіжних держав.

Виходячи з того, що важливу роль у процесах адаптації національного аграрного сектора до глобалізаційних процесів відіграє ступінь розвитку інфраструктури, повинні отримати пріоритет питання реалізації низки національних програм інфраструктурного розвитку.

Стратегічною метою забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки в довгостроковому періоді є збереження основних природних та виробничих ресурсів, забезпечення сучасних технологічних та інституціональних змін з метою задоволення потреб населення в кінцевому продукту виробництва. Опосередковано це означає посилення уваги до збереження родючості ґрунту, водних ресурсів, рослинного та тваринного генетичного потенціалу, а також застосування інноваційно-екологічних технологій і, нарешті, забезпечення економічної незалежності економічних суб’єктів, конкурентоспроможності тощо. При цьому, активізація процесів глобалізації суспільного виробництва в аграрному секторі економіки України вимагають від держави ефективного входження у світовий економічний простір, базисом якого виступає формування конкурентного ринкового середовища. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку та виконує важливу функцію постійного рушія розвитку агропромислового виробництва.

Отже, основними заходами щодо забезпечення конкурентоспроможності аграрного

сектору економіки України в умовах глобалізації є: удосконалення системи управління агропромисловим комплексом; реалізація ефективної інвестиційно-інноваційної політики; формування досконалої інфраструктури аграрного ринку; посилення роботи щодо диверсифікації виробництва на підприємствах; організації сучасної системи оцінки якості сільськогосподарської продукції та продовольства на рівні європейських вимог; активізації процесу гармонізації вітчизняних стандартів з міжнародними та європейськими; запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Висновки. В умовах глобалізації та з урахуванням існуючих проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, видається доцільною реалізація заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору за такими основними напрямами:

− формування інноваційно-інвестиційного ресурсу розвитку аграрного сектору;

− гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС;

− збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції;

− налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку;

− посилення кооперативного руху серед виробників сільськогосподарської продукції;

− налагодження співпраці між товаровиробниками та дослідними установами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2008 – 263 с. – (Вища освіта XXI століття).

2. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А. Старостіна, О. Каніщенко // Економіка України. – 2008. – № 5. – С. 58-65.

3. Moore W. Global Sociology: The World as a Singular System / Wilbert E. Moore // American Journal of Sociology. – 1966. – Vol. LXXI. – № 5. – P. 475-482.

4. McLuhan M. War and Peace in the Global Village / Marshall McLuhan. – N.-Y., 1968. – 192 P. – ISBN: 1-5842-3074-6.

5. Robertson R. Globalization Theory 2000+: Major Problematic / Roland Robertson: [Ed. By G. Ritzer and B. Smart]. – London, 2001. – 219 P. (Handbook of Social Theory).

6. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization / Arjun Appadurai. – Minneapolis, 1996. – 224 p. – ISBN: 0-8166-2793-2.

7. Beck U. Was ist Globalisierung? / Ulrich Beck. – Frankfurt, 1998. – 217 p.

8. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г., Гончаренко М.О., Зленко В.А. та ін. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

9. Economic growth with equity: which strategy for Ukraine World Bank. Washington, D.C. 2000. 62 p.

10. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геець, В. Юрчишин, О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 4-14.

11. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-р.

12. Зеленська О.О. Агроглобалізація та її можливі наслідки для України / О.О. Зеленська // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 128-131.

13. Напрями посилення конкурентоспроможності АПК України на європейському продовольчому ринку в умовах розширення зони вільної торгівлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/Monitor/august08/02.htm.

14. Юрченко О.Ю. Особливості розвитку АПК України в умовах глобалізації / О.Ю. Юрченко. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2, Т. 3. – С. 151-153.

15. Бандурін Р.О. Кооперація і інтеграція як механізм вдосконалення міжгалузевих і міжгосподарських економічних стосунків в АПК / Р.О. Бандурін, В.В. Торіков // Вісник Брянської державної сільськогосподарської академії. – 2008. – № 4. – С. 6-10.

16. Sklair L. Competing conceptions of globalization / L. Sklair // J. of world-systems research. – 1999. – Vol. 2. – P. 143-162.

17. Згуровський М.З., Пахомов Ю.М., Філіпенко А.С. та ін. Геоекономічні сценарії розвитку України: моногр. – К.: Академія, 2010. – 328 с.

18. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 456 с.

19. Кирилов Ю.Є. Вплив глобалізації на розвиток аграрного сектора економіки України // Таврійський науковий вісник: науковий журнал. Вип. 62. Частина ІІ. – Херсон: Айлант, 2009. – С. 54-59.

20. Новаторська Н.К. Розвиток переробних підприємств АПК в контексті глобальної економічної кризи / Н.К. Новаторська // Вісник СНАУ. – 2010. – Вип. 5/2. – С. 20-24.

21. Сиденко В.Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель: В 2-х томах. Т. 1: Глобализация и экономическое развитие. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.

REFERENCES:

1. Bazylevych V.D., Bazylevych K.S. Rynkova ekonomika: osnovni ponyattya i katehoriyi: Navch. posib. – 2-he vyd., ster. – K.: Znannya, 2008 – 263 s. – (Vyshcha osvita XXI stolittya).

2. Starostina A. Superechlyvi shlyakhy ekonomichnoyi hlobalizatsiyi / A. Starostina, O. Kanishchenko // Ekonomika Ukrayiny. – 2008. – No 5. – S. 58-65.

3. Moore W. Global Sociology: The World as a Singular System / Wilbert E. Moore // American Journal of Sociology. – 1966. – Vol. LXXI. – No 5. – R. 475-482.

4. McLuhan M. War and Peace in the Global Village / Marshall McLuhan. – N.-Y., 1968. – 192 R. – ISBN: 1-5842-3074-6.

5. Robertson R. Globalization Theory 2000+: Major Problematic / Roland Robertson: [Ed. By G. Ritzer and B. Smart]. – London, 2001. – 219 R. (Handbook of Social Theory).

6. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization / ArjunAppadurai. – Minneapolis, 1996. – 224 r. – ISBN: 0-8166-2793-2.

7. Beck U. Was ist Globalisierung? / Ulrich Beck. – Frankfurt, 1998. – 217 r.

8. Bilorus O.H., Luk"yanenko D.H., Honcharenko M.O., Zlenko V.A. ta in. Hlobalizatsiya i bezpeka rozvytku: Monohrafiya / Kerivnyk avt. kolektyvu i nauk. red. O.H. Bilorus. – K.: KNEU, 2001. – 733 s.

9. Economic growth with equity: which strategy for Ukraine World Bank. Washington, D.C. 2000. 62 p.

10. Sotsioekonomichna modernizatsiya ahrarnoho sektoru Ukrayiny (kontseptual'ni polozhennya) / V. Heets', V. Yurchyshyn, O. Borodina, I. Prokopa // Ekonomika Ukrayiny. – 2011. – No 12. – S. 4-14.

11. Stratehiya rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r.

12. Zelens'ka O.O. Ahrohlobalizatsiya ta yiyi mozhlyvi naslidky dlya Ukrayiny / O.O. Zelens'ka // Ekonomika APK. – 2012. – No 7. – S. 128-131.

13. Napryamy posylennya konkurentospromozhnosti APK Ukrayiny na yevropeys'komu prodovol'chomu rynku v umovakh rozshyrennya zony vil'noyi torhivli [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://old.niss.gov.ua/Monitor/ august08/02.htm.

14. Yurchenko O.Yu. Osoblyvosti rozvytku APK Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi / O.Yu. Yurchenko. // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. – 2011. – No 2, T. 3. – S. 151-153.

15. Bandurin R.O. Kooperatsiya i intehratsiya yak mekhanizm vdoskonalennya mizhhaluzevykh i mizhhospodars'kykh ekonomichnykh stosunkiv v APK / R.O. Bandurin, V.V. Torikov // Visnyk Bryans'koyi derzhavnoyi sil's'kohospodars'koyi akademiyi. – 2008. – No 4. – S. 6-10.

16. Sklair L. Competing conceptions of globalization / L. Sklair // J. of world-systems research. – 1999. – Vol. 2. – P. 143-162.

17. Z•hurovs'kyy M.Z., Pakhomov Yu.M., Filipenko A.S. ta in. Heoekonomichni stsenariyi rozvytku Ukrayiny: monohr. – K.: Akademiya, 2010. – 328 s.

18. Shnypko O.S. Konkurentospromozhnist' Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi. – K.: In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrayiny, 2009. – 456 s.

19. Kyrylov Yu.Ye. Vplyv hlobalizatsiyi na rozvytok ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny // Tavriys'kyy naukovyy visnyk: naukovyy zhurnal. Vyp. 62. Chastyna II. – Kherson: Aylant, 2009. – S. 54-59.

20. Novators'ka N.K. Rozvytok pererobnykh pidpryyemstv APK v konteksti hlobal'noyi ekonomichnoyi kryzy / N.K. Novators'ka // Visnyk SNAU. – 2010. – Vyp. 5/2. – S. 20-24.

21. Sydenko V.R. Hlobalyzatsyya – evropeyskaya yntehratsyya – эkonomycheskoe razvytye: ukraynskaya model': V 2-kh tomakh. T. 1: Hlobalyzatsyya y эkonomycheskoe razvytye. – K.: Fenyks, 2008. – 376 s.